

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

هنر و معماری

ایران و جهان

از کهن ترین زمان تا عصر حاضر

تألیف : سید رضا حسینی

این اثر مشمول قانون حمایت از مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب سال ۱۳۴۸ است. لذا هرکس تمام و یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ی ناشر، نشر یا پخش و یا عرضه کند مورد پیگیری قانونی قرار خواهد گرفت.

انتشارات مارلیک

فهرست مطالب

مقدمه / ۶

۸

فصل ۱/ هنر و معماری ابتدایی

هنر و معماری پیش از تاریخ ۸ / هنر پارینه سنگی ۸ / هنر میانه سنگی ۱۲ / هنر نو سنگی ۱۳ / عصر فلزات ۱۶ / معماری پیش از تاریخ ۱۶ / هنر و معماری بدوی ۱۹ / هنر سیاه پوستان آفریقا ۲۱ / هنر سرخ پوستان آمریکایی ۲۳

۳۰

فصل ۲/ هنر و معماری تمدن های کهن

هنر و معماری بین النهرین ۳۱ / هنر سومریان ۳۳ / هنر آکدیایان ۳۷ / هنر سومریان جدید ۳۸ / هنر بابلیان ۳۹ / هنر آشور ۴۱ / معماری بین النهرین ۴۵ / هنر و معماری مصر باستان ۴۹ / هنر مصر ۵۰ / هنر و معماری هند ۶۹ / هنر و معماری چین ۸۴ / هنر و معماری ژاپن ۹۲ / هنر و معماری یونان باستان ۹۶ / هنر اژه ای ۹۶ / هنر مینوسی ۹۶ / هنر میسنی ۹۸ / هنر یونان باستان ۱۰۱ / معماری یونان باستان ۱۱۱ / هنر و معماری روم باستان ۱۱۵ / هنر روم باستان ۱۱۸

۱۳۳

فصل ۳/ هنر و معماری صدر مسیحیت

بخشه های زیرزمینی (کاتاکومب) ۱۳۵ / مجسمه سازی ۱۳۵ / معماری ۱۳۶ / نقاشی و موزائیک ۱۳۷ / نسخه های مذهبی و خطی ۱۳۸ / نئو کلاسیسم ۱۳۸

۱۳۹

فصل ۴/ هنر و معماری بیزانس

معماری بیزانس ۱۴۵ / هنر بیزانس روسی ۱۴۸

۱۵۱

فصل ۵/ هنر و معماری قرون وسطی

هنر هیبرنوساکسون ۱۵۲ / هنر کارولنژی ۱۵۳ / هنر اوتونی ۱۵۴ / هنر و معماری رومانسک ۱۵۶ / هنر و معماری گوتیک ۱۵۹

فصل ۶/ هنر و معماری رنسانس

۱۶۳

هنر ایتالیا در سده پانزدهم ۱۶۷ / هنر ایتالیا در نیمه دوم سده پانزدهم ۱۷۱ / رنسانس پیشرفته ۱۷۵ / شیوه گرایی یا فریسم ۱۸۰ / رنسانس در شمال اروپا ۱۸۲ / هنر باروک ۱۸۹ / شیوه روکوکو ۲۰۰

فصل ۷/ هنر سده نوزدهم اروپا

۲۰۵

نئوکلاسیسیزم ۲۰۸ / رمانتیسیسم ۲۰۹ / منظره سازان رومانیک ۲۱۳ / مکتب باربیزون ۲۱۶ / رئالیسم ۲۱۷ / امپرسیونیسم ۲۲۲ / پست امپرسیونیسم ۲۲۷ / سرچشمه های پیکر تراشی نوین ۲۲۹

فصل ۸/ قرن بیستم و هنر نوگرا

۲۳۱

سمبولیسم ۲۳۲ / آرنوو (هنر نو) ۲۳۴ / گروه نبی ها ۲۳۴ / فوویسم ۲۳۵ / کوبیسم ۲۳۸ / اکسپرسیونیسم ۲۴۰ / پیکر تراشی نخستین سالهای قرن بیستم ۲۴۴ / فوتوریسم ۲۴۶ / مدرسه باهوس ۲۴۷ / هنر انتزاعی ۲۴۷ / ریونیسم و سوپرماتیسم ۲۴۹ / کانستروکتیویسم ۲۵۰ / جنبش راستیل ۲۵۱ / نئوپلاستیسیسم ۲۵۲ / دادائیسم ۲۵۲ / سوررئالیسم ۲۵۳ / خیالپردازی در پیکر تراشی قرن بیستم ۲۵۵ / اکسپرسیونیسم انتزاعی ۲۵۶ / پاپ آرت ۲۵۸ / آپ آرت ۲۵۹ / فتورئالیزم ۲۶۰ / هنر مینیمال ۲۶۱ / هنر زمینی ۲۶۲ / هنر مفهومی ۲۶۳ / پست مدرنیسم ۲۶۴

فصل ۹/ هنر و معماری ایران

۲۶۵

هنر و معماری پیش از تاریخ ۲۶۷ / خصوصیات مناطق و تپه های باستانی ایران ۲۶۷ / مجسمه سازی ۲۷۹ / سفالگری ۲۸۱ / نقاشی ۲۸۴ / فلز کاری ۲۸۵ / هنر و معماری ایران باستان ۲۸۸ / هنر هخامنشیان ۲۸۸ / پیکر تراشی، حجاری و نقش برجسته ۲۸۸ / کاشیکاری ۲۹۲ / فلز کاری ۲۹۳ / هنر سلوکیان و اشکانیان ۲۹۵ / مجسمه سازی ۲۹۵ / نقاشی ۲۹۷ / فلز کاری ۲۹۸ / هنر ساسانیان ۲۹۹ / نقوش برجسته و حجاری ۲۹۹ / موزائیک سازی و تزئینات گچ بری ۳۰۱ / نقاشی ۳۰۲ / فلزکاری ۳۰۳ / معماری ایران باستان ۳۰۴ / شیوه های معماری ایران باستان ۳۰۶ / بناهای شیوه ی پارسی ۳۰۷ / بناهای شیوه پارتی ۳۱۴ / معماری ساسانی ۳۱۶

هنر ایران بعد از اسلام ۳۲۴ / هنر اوایل اسلام و سلجوقی ۳۲۵ / هنر مغول (ایلخانیان) ۳۲۵ / هنر تیموری ۳۳۸ / هنر عهد صفوی ۳۴۴ / هنر در عهد زندیه، قاجاریه و پهلوی ۳۵۴ / معماری ایران بعد از اسلام ۳۶۴ / برخی از اصطلاحات در معماری اسلامی ۳۶۴ / شیوه های معماری بعد از اسلام / معماری اسلامی ایران ۳۷۳ / شهر و شهرسازی ۳۷۵ / بافت در معماری شهر ۳۷۵ / معماری خانه های سنتی ایران ۳۷۷ / معماری مساجد ۳۸۰ / عناصر مشترک در مساجد اسلامی ۳۸۲ / معماری مقابر و آرامگاهها ۳۹۰ / معماری حسینییه ها ۳۹۲ / معماری تکایا ۳۹۳ / معماری مصلاها ۳۹۴ / معماری خانقاهها ۳۹۴ / معماری کلیساها ۳۹۵ / معماری حمامها ۳۹۸ / معماری آب انبارها ۳۹۹ / معماری یخچالها ۴۰۰ / معماری کبوترخانه ها ۴۰۱ / بازار ۴۰۲ / شکل گیری و خصوصیات معماری بازارها ۴۰۳ / معماری قلعه ها ۴۰۵ / بررسی آثار معماری ایران بعد از اسلام ۴۰۷ / معماری دوره ی سلجوقی ۴۱۱ / معماری دوره ایلخانیها ۴۱۵ / مقابر دوره ایلخانی ۴۱۷ / معماری دوره تیموری ۴۱۸ / معماری دوران صفوی ۴۲۱ / مساجد صفوی ۴۲۱ / مدارس صفوی ۴۲۳ / مقبره های صفوی ۴۲۴ / کاخ های صفوی ۴۲۵ / کاروانسراها ۴۲۹ / کاروانسراهای صفوی ۴۳۸ / پلهای دوره صفوی ۴۳۳ / باغهای صفوی ۴۳۴ / معماری افشاری، زندی و قاجاری ۴۳۵ / پلها ۴۳۹

فصل ۱۱ / آشنایی با هنرهای سنتی ایران ۴۴۱

میراث فرهنگی هنری ۴۴۲ / رشته های هنر سنتی در ایران ۴۴۵ / تقسیم بندی صنایع مستظرفه ۴۴۷ / سفالگری و سرامیک سازی ۴۵۱ / مواد اولیه و مصالح مورد استفاده سفالگری ۴۵۲ / لعاب ۴۵۴ / تزئین بدنه های سرامیکی ۴۵۵ / انواع کاشی ۴۵۷ / مینا کاری ۴۵۹ / شیشه کاری ۴۶۱ / تزئین بدنه های شیشه ای ۴۶۶ / نساجی ۴۶۸ / قالی بافی ۴۷۳ / گلیم بافی ۴۸۱ / گبه ۴۸۳ / نمد مالی ۴۸۴ / رودوزیها ۴۸۵ / گیوه بافی ۴۹۲ / چاپهای دستی ۴۹۳ / رنگرزی سنتی ۴۹۳ / چاپ قلمکار ۴۹۵ / چاپ باتیک ۴۹۷ / صنایع چوب ۴۹۷ / منبت کاری ۴۹۸ / مشبک سازی ۵۰۱ / معرق کاری چوب ۵۰۱ / خاتم سازی ۵۰۳ / گره چینی ۵۰۷ / حصیر بافی و بامبو بافی ۵۰۸ / خراطی ۵۰۹ / صنایع فلزی ۵۰۹ / قلمزنی ۵۱۰ / ملیله کاری ۵۱۱ / کوفته گری ۵۱۲ / طلاکوبی و نقره کوبی ۵۱۳ / زرگری و جواهرسازی ۵۱۴ / دواتگری ۵۱۴ / صحافی ۵۱۵ / مهمترین جلد ها ۵۱۵ / اصطلاحات - ابزار و وسایل صحافی و جلدسازی ۵۱۸ / روشهای صحافی ۵۲۰ / تذهیب و تشعیر ۵۲۱

هنر و معماری ابتدایی

وقتی بحث هنر ابتدایی مطرح می‌گردد هدف ما، بررسی آثار هنری اقوامی است که یا در اولین مراحل تکامل بشریت قرار دارند (ماقبل تاریخ) و یا به شیوه های زندگی انسان در اولین مراحل تکامل بشر، ولی در عصر حاضر زندگی می‌کنند (بدوی). پس با این تعبیر هنر ابتدایی به دو بخش «ماقبل تاریخ» و «بدوی» تقسیم‌بندی می‌گردد. یکی از دلایل مهم گردآمدن این دو بحث در یک مبحث، دارا بودن وجوه تشابهی است که بین آثار هنری و نوع بینش و تفکر این انسان‌ها وجود دارد و بیش از هر چیز حاکی از پیوند نزدیک و مستقیم هنر و زندگی در دوران خامی بشر است.

علت استفاده از واژه‌ی «ابتدایی» جهت بررسی هنر این اقوام عبارت است از:

- ۱) استفاده‌ی این اقوام از ابزار ابتدایی جهت خلق آثار هنری
 - ۲) ماندن و سکون و ایستایی این اقوام در یک مرحله‌ی خاص و ابتدایی از رشد و توسعه‌ی علمی و عملی
- ما در این جا به بررسی هنر در هر دو بخش می‌پردازیم:

هنر و معماری پیش از تاریخ

هنر پارینه سنگی

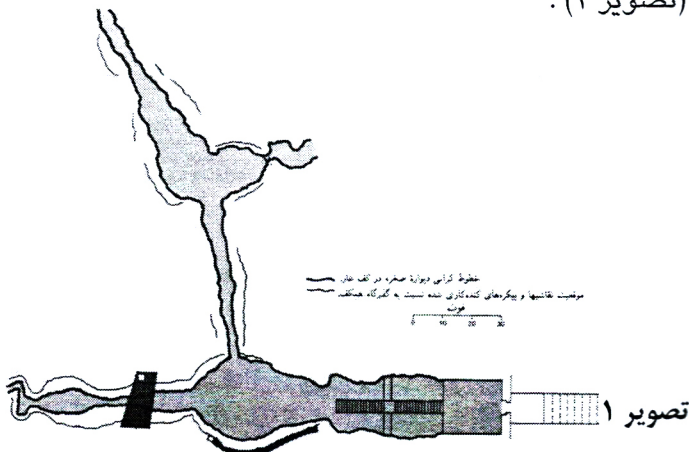
دوران پارینه سنگی مصادف است با دوران چهارم زمین شناسی (بین ۳۰ تا ۵۰ هزار سال قبل). آثار مربوط به این دوره بیشتر در کشورهای فرانسه - اسپانیا - خاور نزدیک و آسیا به دست آمده است که بیشتر شامل آثار نقاشی بر دیوار غارها و پیکره‌های کوچک است. هنر غارنشینان را می‌توان اولین بخش از تاریخ تفکر، تخیل و خلاقیت بشری به شمار آورد، چرا که به وسیله‌ی قابلیت ساختن تصویر و نماد (سمبول) بود که بشر توانست بر محیط خود مسلط شود. هنر انسان نخستین زبان حال طفولیت بشری است. همان طور که تمام کودکان از

هر نژاد و ملیت و دین به تبع داشتن فطرت پاک مشترک دارای هویتی واحد هستند و این هویت واحد را در تشابه آثار نقاشی کودکان می‌توان مشاهده کرد، هنر انسان‌های پارینه سنگی نیز که در موقعیت‌های جغرافیایی مختلف کشف شده و متعلق به اقوام متفاوت و دارای تشابهات ساختاری و محتوایی است.

نقاشی پارینه سنگی

قدیمی‌ترین نقاشی‌ها، در غارهای محل سکونت انسان‌های غارنشین پیدا شده است. مناطقی نظیر شمال و شرق اسپانیا (غار آلتامیرا)، جنوب فرانسه (غار آریژ - غار فون دوگوم - غار لاسکو) و علاوه بر این غارهایی در خاور نزدیک و غرب آسیا، ایران، هند و آفریقا که البته متأخرتر از نقاشی غارهای اروپا هستند. از خصوصیات این نقاشی‌ها به طور کلی می‌توان بدین موارد اشاره کرد:

(۱) پیدا شدن نقاشی‌ها در منتهی‌الیه غارها. انسان غارنشین معتقد است این نقش‌ها روح حیوانی است که در طبیعت وجود دارد و باید از آن محافظت نمود و همین امر جنبه‌ی تزیینی بودن این نقاشی‌ها را منتفی می‌کند (تصویر ۱).

(۲) استفاده از رنگ‌های معدنی و گیاهی (خاک رس + ذغال + اکسید فلزاتی مانند آهن، منگنز یا گل اخرا + مخلوطی از چربی حیوانات).

(۳) استفاده از ابزار سنگی نوک تیز جهت کنده‌کاری نقوش در مواقعی که

از رنگ استفاده نمی‌کند.

(۴) استفاده از نقوش طبیعت پردازانه (ناتورالیستی) (تصویر ۲)

تصویر ۲

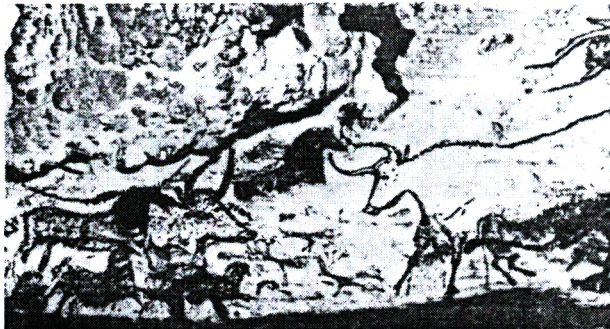
(۵) عدم رعایت ترکیب بندی به شیوهی امروزی و عدم ارتباط تصاویر با یکدیگر (تصویر ۳).

استفادهی حسی برای بیان نوعی خاص از پرسپکتیو و بعد نمایی خطی (در طراحی سر گاو غار لاسکو) و پرسپکتیو خطی (در نقاشی گوزن شمالی غار فون دو گوم)

(۶) استفاده از پستی و بلندی دیوار جهت القای بعضی از حرکات طبیعی تصاویر (تصویر ۴).

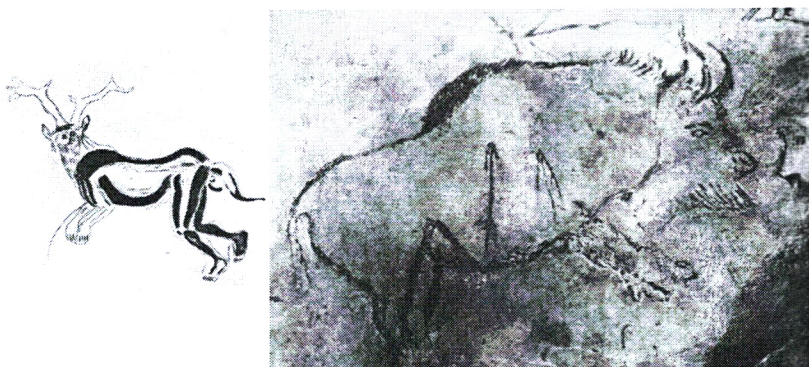
تصویر ۳

تصویر ۴

۷) انتخاب تصویر حیوانات به عنوان اصلی‌ترین موضوع، که در این انتخاب چندین باور اصلی و اساسی وجود دارد از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به این موارد اشاره کرد:

الف: انسان عصر پارینه سنگی شکارچی و کوچ رو بود و گاومیش، بز کوهی، اسب، آهو، گوزن و ... برای وی حکم مرگ و زندگی داشت و او سعی می‌کرده تا از طریق ترسیم نقش این حیوانات (که به مثابه‌ی روح آن‌هاست) و شکار آن از طریق تیراندازی مجازی روح آن‌ها را مسخر کرده تا در طبیعت بهتر بتواند با آن‌ها مقابله کند (تصویر ۵).

تصویر ۶

تصویر ۵

ب: در ارتباط مستقیم با این حیوانات بود و این حیوانات برای وی غیر از تأمین خوراک، پوشاک و سوخت، وجهه‌ای آرمانی داشته است (تصویر ۶).

پ: موجب آشنایی وی با حیوان مورد نظر و افزایش مهارتش در هنگام شکار بود و بعضاً از آن به عنوان هدف نشانه‌گیری و تیراندازی استفاده می‌کرده است.

د: سعی می‌کرده تا به باروری و ازدیاد نسل حیوانات از طریق تعدد در نقش کمک کند.